

Пріоритетні напрямки розвитку міждержавної стандартизації, сертифікації та забезпечення єдності вимірювання на період до 2020 року

У статті проаналізовано робочі документи Міждержавної ради стандартизації, сертифікації та метрології (МДР), використовувані у ході розроблення пріоритетів міждержавної стандартизації, ідентифіковані першочергові дії у використанні їхніх положень стосовно харчових продуктів і дій із захисту довкілля на період до 2015 року. Подано коротку характеристику важливих заходів, які мають бути розробленими з дотриманням умов забезпечення єдності вимірювань у сферах стандартизації, сертифікації, акредитації та контролю їхнього виконання на період до 2020 року.

З утворенням Співдружності Незалежних Держав (СНД) виникла потреба нового підходу щодо розвитку стандартизації, сертифікації та метрології. З цією метою глави урядів держав-учасниць СНД 13.03.1992 у Мінську підписали «Угоду про проведення погодженої політики у сфері стандартизації, метрології та сертифікації» і була створена МДР. Отже з'явився міждержавний орган, який займається питаннями стандартизації, сертифікації, метрології об'єктів, які представляють міждержавний інтерес.

Прийняття Угоди дозволило продовжити чинність розроблених у СРСР понад 30 тис. стандартів, визнаних міждержавними. У 1995 році Рада ISO визнала МДР регіональною організацією зі стандартизації в країнах СНД, яка отримала назву Євро-Азійська рада стандартизації, метрології і сертифікації (EASC). Членами МДР на теперішній час є 12 країн СНД.

МДР проводить значну роботу щодо міждержавної стандартизації, метрології, сертифікації. На період 2011—2015 роки МДР затверджено Перелік пріоритетних напрямків роботи з міждержавної стандартизації [1], а на період до 2020 року — Стратегію розвитку МДР зі стандартизації, метрології та сертифікації [2].

Цими документами [1, 2] на період до 2015 року пріоритетними напрямками у роботі МДР було передбачено розроблення і стандартизація:

- показників безпеки сільськогосподарських машин і обладнання, кормів для тварин, харчових продуктів;

- норм енерговикористання для устаткування і обладнання, що використовується у харчовій промисловості;

- показників якості та методів контролю щодо продуктів переробляння фруктів, овочів, молока, м'яса, яєць, кондитерських виробів тощо;

- норм безпеки і методів контролю щодо повітря, води, ґрунтів;

- безпеки праці — вплив шуму і випромінювання на людину;

- норм безпеки професійної діяльності — захист від пожеж і страхування відповідальності за неякісну і небезпечну продукцію.

Отже, на означений період заплановано, в основному, розроблення чи удосконалення і стандартизація нормативів безпечності харчової та сільськогосподарської продукції, показників якості, довкілля, професійної безпеки, енерговикористання та методів їх контролю. Нормативи повинні бути науково обґрунтованими, а методи контролю відповідати міжнародним стандартам.

Розроблення і стандартизація єдиних нормативів для країн СНД і сучасних методів контролю є дуже важливими, оскільки технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) на міждержавному чи світовому ринках створюють саме ці позиції.

Пріоритетами у роботі МДР на період до 2020 року є наближення правил, процедур міждержавної стандартизації до міжнародних та європейських вимог з метою усунення ТБТ між країнами СНД та у міжнародній торгівлі.

МДР окреслила основні напрямки роботи зі стандартизації, підтвердження відповідності, забезпечення єдності вимірювання.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ

Для удосконалення діяльності зі стандартизації планується вирішити такі питання:

Гармонізація національних технічних регламентів (ТР) країн-учасниць СНД. Для цього передбачено гармонізацію технічного законодавства країн СНД щодо розроблення, прийняття і надання чинності національним ТР. Для запобігання виникненню ТБТ та створення сприятливих умов для торгівлі планується встановити єдині принципи, методи і правила проведення робіт щодо гармонізації національних ТР. Планується прийняти єдині ТР на об'єкти взаємної торгівлі, у яких встановити обов'язкові для виконання вимоги.

Враховуючи, що Угода про основи гармонізації ТР держав-учасниць СНД ще не прийнята, а повномасштабні заходи щодо узгодженого технічного регулювання здійснити не вдається, планується розробляти міждержавні стандарти, застосування яких може забезпечити «презумпцію» відповідності ТР. Такий підхід має сприяти активізації розроблення ТР та міждержавних стандартів.

Міждержавна стандартизація. Передбачено забезпечити упровадження загальноприйнятих у міжнародній практиці правил, норм і принципів стандартизації шляхом поетапного наближення моделі міждержавної стандартизації до міжнародної практики, визначеної в Угодах СОТ про ТБТ та в Угоді про санітарні та фітосанітарні заходи (СФС), а також керівними документами міжнародних організацій стандартизації з урахуванням практики стандартизації в ЄС. Для цього, у ТР необхідно встановлювати обов'язкові вимоги на об'єкти взаємного обміну. Але, оскільки прийняття міждержавних ТР — справа складна, яка потребує витрат часу й коштів на розроблення та погодження з країнами-членами МДР, цю проблему планується вирішувати поетапно. Спочатку обов'язкові вимоги регламентувати у міждержавних стандартах з обов'язковим їх застосуванням через національні стандарти, а згодом перенести їх у міждержавні ТР [2]. За наявності міждержавного стандарту на предмети взаємних поставок національні стандарти, що не відповідають міждержавним, розробляти заборонено. Національні стандарти можна застосовувати тільки у контрактних ситуаціях або за відсутності міждержавного стандарту.

У міждержавних стандартах пропонується передбачити дату прийняття і надання чинності національними органами стандартизації з відміною аналогічного національного стандарту. Дата надання чин-

ності міждержавного стандарту повинна бути єдиною для всіх країн-членів МДР. Це сприятиме досягненню відповідного рівня погодженості дій, що забезпечуватиме ефективне застосування міждержавних стандартів та їх визнання на міжнародному, регіональному і національному ринках.

Удосконалення організаційних основ міждержавної стандартизації. Передбачено залучати національними організаціями стандартизації до розроблення міждержавних стандартів усіх зацікавлених сторін, зокрема приватний і державний сектори, органи влади, наукові організації, споживачів і виробників продукції та послуг.

Планується покращити систему планування робіт із стандартизації з переходом на середньо термінові програми. Мають бути переглянуті склад і структура діючих та створено нові міждержавні комітети стандартизації (МТК). Секретаріати МТК будуть перезакріплені за державами-членами МДР. Планується переглянути закріплення технічних комітетів (ТС) ISO/TC і IEC/TC за країнами-членами МДР. Пропонується застосувати альтернативні моделі участі зацікавлених сторін у розробленні стандартів, наприклад, застосувати режим телеконференцій, розроблення міждержавних стандартів поза структурою МТК, прийняття та апробація, за потребою, пробних стандартів тощо.

Передбачено провести актуалізацію чинного фонду міждержавних стандартів, основоположних стандартів; упорядкувати категорії (види) НД; доповнити їх документами щодо статусу пробних стандартів, введення нових документів зі стандартизації — звіді правил, створення словників термінів; удосконалити методологію і механізм прийняття міжнародних і регіональних стандартів та інших документів. Має бути налагоджена координація робіт щодо перекладів міжнародних і регіональних стандартів та інших документів на російську мову. Планується удосконалити засоби комунікації, впровадити у процеси стандартизації інформаційні технології, забезпечити розроблення, розгляд, прийняття і розповсюдження стандартів в електронному вигляді, створити інформаційні інтернет-системи замовлень і розповсюдження національних, міждержавних і міжнародних стандартів.

На базі МДР планується забезпечити функціонування міждержавного інформаційного центру з бібліографічною та повнотекстовою базою законів та національних ТР щодо якості і безпечності продукції та поповнити її перекладами міжнародних і європейських стандартів, директив ЄС, стандартів Комісії Кодекс Аліментаріус, міжнародних і регіональних класифікаторів.

Планується розвивати ініціативу й сприяти вивченню стандартизації у системах вищої та середньої освіти, інформувати суспільство щодо економічних та соціальних переваг стандартизації. Розробляти і розповсюджувати навчальні матеріали щодо сутності та практичної діяльності стандартизації для всіх зацікавлених сторін.

Для підвищення престижу МДР на міжнародному рівні планується продовжувати співпрацю з Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO), Міжнародною електротехнічною комісією (IEC), Міжнародною радою з телекомунікації (ITU), Європейською організацією з акредитації (EA), Всесвітньою асоціацією органів з акредитації органів з оцінки відповідності (IAF), Міжнародною корпорацією з акредитації лабораторій (ILAC), Міжнародною організацією законодавчої метрології (OIML) як повноправного партнера та зміцнювати співпрацю з Європейським комітетом стандартизації (CEN), Європейським комітетом зі стандартизації та електротехніки (CENELEC), Європейським інститутом стандартів телезв'язку (ETSI), як регіонального партнера, що виключатиме дублювання робіт і дасть можливість розробляти комплекси узгоджених стандартів.

Планується розробити правила і процедури застосування добровільного знака відповідності міждержавним стандартам. Знак буде символом довіри, надійності, якості та безпечності, підвищить експортні можливості продукції, процесів, послуг.

ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ

Для вирішення проблем у цій сфері планується насамперед вирішити такі питання:

Гармонізація законодавства держав-учасниць СНД у сфері підтвердження відповідності згідно з міжнародними підходами. Для цього необхідно прийняти Угоду «Про модулі оцінки (підтвердження) відповідності і вимоги стосовно маркування єдиним знаком доступу на національні ринки держав-учасниць СНД», комплекс заходів щодо її реалізації та перехід на підтвердження відповідності продукції у рамках єдиних ТР СНД, розроблених з урахуванням модульного підходу. Це забезпечить взаємне визнання результатів випробувань і сертифікації продукції та послуг, створить сприятливі умови для її вільного переміщення та захистить ринок СНД від неякісної та небезпечної продукції.

Забезпечення ідентичності правил і процедур підтвердження відповідності продукції, що поставляється на національні ринки країн СНД. Створена міждержавна система підтвердження відповідності буде гармонізована з аналогічною системою ЄС, що знизить ризики для життя, здоров'я, майна громадян та довкілля.

Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються у країнах СНД. Для цього необхідно впровадити систему управління якістю згідно з ISO серії 9000 і проводити Конкурси на здобуття премії СНД за досягнення якості продукції та послуг відповідно до рішення глав урядів СНД від 25.11.2005 (один раз на 2 роки). А також удосконалити систему оцінювання якості та конкурентоспроможності продукції й послуг, що дасть можливість збільшити експорт, розширити виробництво продукції та послуг, знизити ТБТ.

АКРЕДИТАЦІЯ

Для покращання діяльності у цій сфері передбачено:

Створення механізму взаємного визнання результатів робіт з акредитації країнами СНД. Планується гармонізувати законодавства щодо акредитації країн-учасниць СНД. Створити національні системи й незалежні органи акредитації у кожній країні, які б відповідали міжнародним вимогам. Підготувати і підписати угоду щодо акредитації, в якій приписати взаємовідносини між визнаними на національному рівні органами акредитації щодо акредитації калібрувальних і випробувальних лабораторій та органів сертифікації (продукції, систем управління, персоналу, довкілля, контролю тощо). Виконання цих заходів підвищить довіру споживачів до виробників та продавців, органів сертифікації та акредитованих випробувальних лабораторій (центрів).

Створення регіональної організації країн СНД, визнаної міжнародними організаціями з акредитації. Для цього необхідно визначити основну мету й завдання регіональної організації з акредитації, підготувати та підписати Меморандум про взаєморозуміння у сфері акредитації, в якому встановити основні умови для членства в цій організації. Створити єдину нормативну базу регіональної організації, що забезпечить функціонування еквівалентних систем акредитації, сертифікатів відповідності та протоколів, що будуть видаватись організаціями, акредитованими членами регіональної організації акредитації країн СНД, та визнання результатів сертифікації всіма країнами-учасницями. Планується розвивати співпрацю з міжнародними (регіональними) організаціями у сфері акредитації.

РИНКОВИЙ НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ

Планується удосконалити систему контролю і нагляду з метою запобігання надходження на ринок країн СНД неякісної та небезпечної продукції. З цією метою передбачено розробити ефективні механізми адміністративної та правової системи

захисту прав споживачів, скоординованої участі державних органів, промисловості, споживачів і користувачів у міжнародній торгівлі. Надати можливість правовласникам інформувати органи ринкового контролю і нагляду та інші державні органи щодо контрафактної продукції. Сприяти наближенню відповідних законодавчих актів, а також єдиних підходів щодо управління ризиками, оформлення результатів перевірок тощо. Планується здійснювати обмін інформацією щодо ідентифікації оригінальної продукції, яка виготовляється у регіоні, та організувати підвищення кваліфікації державних інспекторів, обмін досвідом, проведенням конференцій та програм відвідувань. Упровадження таких заходів дасть можливість підвищити ефективність державного контролю й нагляду за рахунок єдиних підходів проведення перевірок, оформлення актів, застосування єдиних заходів впливу на порушників і запобіганню надходження на ринок контрафактної продукції, забезпечить достовірність оцінки якості продукції.

Удосконалення організації цільових перевірок однорідних видів продукції. Передбачається планування піврічних і річних перевірок особливо значимої продукції з метою виявлення характерних порушень для запобігання виробленню й реалізації недоброякісної продукції та проведення моніторингу за якістю певних видів продукції.

Удосконалення процедури інформування і реагування на факти постачання на ринок шкідливої продукції. Заплановано впровадити систему, аналогічну системам, що діють в ЄС. Для цього потрібно удосконалити засоби комунікації, впровадити інформаційні технології, що забезпечать оперативне реагування на виявлені факти небезпечної продукції та виключити надходження такої продукції на ринки.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ВИМІРЮВАННЯ

Для успішного розвитку економіки країн СНД та визнання якості та безпечності виробленої продукції на регіональному і міжнародному рівні, особливу увагу необхідно приділяти застосуванню у сфері метрології загальноприйнятих у міжнародній практиці європейських директив «Нового підходу» та регламентів Міжнародної організації законодавчої метрології (МОЗМ). Для цього у рамках міждержавної метрології планується здійснити такі заходи:

Створення і сприяння розвитку міждержавної системи випробування та затвердження типів засобів вимірювання. Передбачено створити Міждержавний реєстр засобів вимірювання й реєстрації типів засобів вимірювання. Буде створена міждержавна система, аналогічна системі сертифікації засобів вимірювання МОЗМ, що сприятиме під-

вищенню якості виконаних вимірювань і визнання їх на міжнародному рівні.

Створення міждержавної системи визнання методик вимірювання. Передбачено створити Міждержавний реєстр методик вимірювання, зокрема, для вимірювання у сфері охорони здоров'я, ветеринарії, вимірювання параметрів довкілля та показників безпечності продукції та технологічних процесів. Це забезпечить достовірність вимірювання, сприятиме уніфікації методик вимірювання, які будуть застосовуватись на території СНД.

Створення міждержавної системи сертифікації експертів у сфері забезпечення єдності вимірювання. Планується розробити єдиний порядок підготовки експертів-метрологів і єдиних правил їх сертифікації та створення Міждержавного реєстру сертифікованих експертів-метрологів, які проводили б експертизу міждержавних ТР, брали б участь у випробуванні засобів вимірювання та акредитації випробувальних і калібрувальних лабораторій.

Сприяння застосуванню єдиних вимог до органів і осіб, що здійснюють метрологічну діяльність у сфері законодавчої метрології. Планується розробити єдині погоджені вимоги щодо органів і осіб, що будуть здійснювати експертизу міждержавних документів та атестацію методик вимірювання регіонального застосування, а також правил оцінки й підвищення їх компетентності.

Упровадження оцінювання невизначеності вимірювань у метрологічну практику держав-учасниць СНД. В програмі [2] відмічено, що окремі держави навіть не мають національних нормативних документів із цих питань. Тому передбачено провести навчальні семінари із питань застосування Настанови щодо вираження невизначеності вимірювань та інших документів, а також вносити зміни в нормативні документи, які переглядаються чи розробляються на первинні і вторинні еталони, стандартні зразки тощо. Організувати співпрацю з цього питання з СОOMET.

Удосконалення та підвищення якості еталонів. Необхідно проводити сумісні дослідження й розроблення нових методів і засобів вимірювання еталонного рівня точності. Це забезпечить міжнародне оцінювання національних еталонів країн СНД, зняття ТБТ, визнання результатів вимірювань і випробувань продукції, виробленої у країнах СНД.

Удосконалення системи забезпечення єдності вимірювань у сферах законодавчо регульованої метрології з використанням стандартних зразків (екологія, безпечність, контроль якості харчових продуктів, охорона здоров'я тощо). На сьогодні у країнах СНД використовується недостатньо метрологічно коректна система стандартних зразків. Тому необхідно удосконалити методологію атестації ▶

стандартних зразків з урахуванням рекомендацій міжнародних стандартів та інших міжнародних документів. Необхідно забезпечити функціонування на базі МДР банку даних щодо стандартних зразків.

Створення системи метрологічного забезпечення вимірювання калорійності (енергії згорання) газового та інших видів пального. У більшості країн СНД такі системи відсутні, тому їх необхідно створити.

Підвищення ефективності метрологічного контролю у законодавчій сфері. До сфери законодавчого метрологічного контролю належать засоби вимірювання та маса фасованої продукції. Але тут є ряд проблем, які необхідно вирішувати загальними силами усіх країн-членів МДР. Це — гармонізація сфер контролю з урахуванням міжнародної практики, створення відповідної взаємно визнаної технічної бази, необхідної для здійснення контролю, розроблення гармонізованих нормативних актів щодо виконання покладених функцій, розроблення програми навчання і перепідготовки персоналу державних інспекторів, що здійснюватимуть контроль у визначеній сфері. Здійснення таких заходів дасть можливість досягнути якісного законодавчого метрологічного контролю.

ВИСНОВКИ

1. Реалізація пріоритетних напрямків розвитку міждержавної стандартизації дасть можливість:

- науково обґрунтувати і стандартизувати на об'єкти взаємного обміну нормування показників безпечності сільськогосподарської та харчової продукції, довілля, професійної безпеки тощо та методів їх контролю;
- розробити на об'єкти взаємного обміну міждержавні стандарти із статусом обов'язкового дотримання вимог, а згодом і ТР;
- удосконалити організаційні основи міждержавної стандартизації, визначитись із видами і категоріями НД, чинними на міждержавному рівні;

- для всіх країн-учасниць СНД встановити ідентичні правила й процедури підтвердження відповідності, враховуючи міжнародну та європейську практику;

- створити міждержавну (регіональну) організацію з акредитації;

- розробити правила і процедури контролю й нагляду за безпечністю об'єктів взаємного обміну;

- оптимізувати склад і структуру міждержавних ТК та перерозподілити ведення їх секретаріатів за країнами-членами МДР;

- виконання запланованих заходів стосовно забезпечення єдності вимірювання сприятиме:

- зростанню довіри до проведених вимірювань у країнах-членах МДР;
- покращанню якості виробленої продукції;
- захисту прав споживачів;
- взаємному визнанню результатів вимірювань, що сприятиме усуненню метрологічних бар'єрів під час взаємного обміну продукцією між країнами-членами МДР;
- активізуванню співпраці МДР із міжнародними й регіональними організаціями у сфері стандартизації, сертифікації, акредитації та метрології.

2. Реалізація всіх визначених стратегічних заходів сприятиме розвитку співпраці за закріпленими за МДР напрямками, забезпечить конкурентоспроможність і безпечність продукції та послуг, упровадження інновацій, нових технологій, зняття ТБТ.

3. Міждержавні стандарти сприятимуть міжнародній та регіональній торгівлі, а країни-члени МДР зможуть широко їх застосовувати на національному рівні, зокрема у національних системах технічного регулювання.

4. Удосконалення міждержавної стандартизації, сертифікації, акредитації, метрології за визначеними пріоритетними напрямками підвищить престиж МДР на міждержавному, європейському та міжнародному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перечень приоритетных направлений работ по межгосударственной стандартизации на 2011—2015 годы (ПНМС 2011-2015). Приложение № 30 к протоколу МГС № 38-2010. — Режим доступа: www.easc.org.by

2. Стратегия развития Межгосударственного совета по стандартизации, метрологии и сертификации на период до 2020 г. Приложение № 2 к протоколу МГС № 34-2008. — Режим доступа: http://www.memst.kz/ru/ms/ms.php?ELEMENT_ID=138629 ■

*Г. Гуменюк, доктор сільськогосподарських наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*